

We zagen in gebied 1 38 andere vogelsoorten (zangvogels enz.), waarvan we er 29 regelmatig aantreffen. Het blijkt, dat slechts enkele soorten geheel afhankelijk zijn van de plas, terwijl de meeuwen het open water als slaappleats gebruiken in combinatie met de bulten.

Met andere woorden, in anderhalf jaar tijd zagen we in dit slechts enkele hectaren grote gebied liefst 89 vogelsoorten. 65 hiervan verbleven er gedurende langere tijd.

Stel men had het gebied gelaten zoals het was onmiddellijk na de ontgraving, en men had door afsluiting de verstoring tot een minimum teruggebracht, dan had de plas de belangrijke functie die hij thans heeft als wijkplaats bij verstoring nooit gekregen en zou overdag vrijwel verlaten zijn geweest. Wel, de realiteit is, dat dit belangrijke gebiedje nu grotendeels verdwenen is om omgetoverd te worden tot een ligweide voor badgasten. Het betekent, dat

we er tevergeefs naar steltlopers zullen zoeken. Voor Limburg tamelijk zeldzame vogels als aalscholver en bergeend, maar ook gewonere eendensoorten, die de afgelopen winter hier zijn gebleven, zullen de plas natuurlijk nog wel blijven aandoen, maar na enkele dagen wegtrekken. Voornamelijk meerkoeten, tafelen wilde eenden zullen we de komende winters in het grindgat aantreffen. Als het grindgat blijft, zoals het nu is, dus een grote plas diep water, dan kunnen we bepaald niet spreken van een herstel en verrijking van de natuur. De ontgrinders zouden recht van spreken hebben wanneer zij het gebiedje hadden laten bestaan in de toestand zoals wij die in ons eerste artikel hebben beschreven. Nu zijn er tientallen hectaren boomgaard en bouwland verdwenen en daarvoor komt bitter weinig in de plaats. Er is sprake van dat er in de toekomst op een andere plaats in het grindgat een dergelijk rustgebied zal worden gecreëerd. Laten we hopen, dat het er inderdaad van komt.

EEN BROEDPOGING VAN BUIDELMEZEN IN LIMBURG

Door T. JOOSTEN en F. HUSTINGS

In 1975 werd een broedpoging van een paartje buidelmezen geconstateerd in Hoensbroek. Aangezien deze vogels slechts enkele malen in Nederland waargenomen zijn en omdat hun broedbiologie eigenaardige facetten vertoont zal hier nader op in gaan worden.

Door de heer Bult werd de hierbij afgedrukte dia gemaakt zodat een korte beschrijving voldoende is om een indruk van de soort te krijgen. Buidelmezen zijn iets kleiner dan pimpelmezen. De volwassen exemplaren zijn goed te herkennen aan hun lichtgrijze kop en nek, in combinatie met een brede zwarte oogvlek. De rug is kastanjebruin, onderzijde en stuit zijn rozeachtig grijs, terwijl de vleugels en de staart

donker gekleurd zijn. Het ♀ is iets fletser gekleurd dan het ♂, terwijl bij jonge vogels de oogstreep ontbreekt.

Diverse geografische vormen van de buidelmees vertonen een grote variatie in kleur en kleurenpatroon van het verenkleed. Het is dan ook niet verwonderlijk dat bepaalde vormen vroeger als aparte soorten beschouwd werden. In Transkaspië en Turkestan broedt bijvoorbeeld een vorm die er bovendien andere gewoonten op na houdt en in een afwijkende biotoop broedt. De gebruikelijke roep van de soort is een hoog 'sieh'; de zang is een hoog getinkel, klinkend als 'tuuj tuuj tuuj sieh sieh sieh'. Buidelmezen zijn handige klauteraars. Hun voedsel, dat uit zeer kleine insecten bestaat vinden ze in de

kruinen van bomen. In de winter doen ze zich tegoed aan zaden van grassen en kruiden in de oevervegetatie of aan verdorde bloeitoppen.

De buidelmees bewoont grote delen van Europa en Azië. Aangezien de biotoop waarin ze broeden vrij zeldzaam voorkomt, is de verspreiding van de soort slechts vaag aan te geven. Ruwweg liggen de grenzen van het gebied tussen de juli-isothermen van 20° of hoger in het noorden en maximaal 32° in het zuiden. In Europa komt de soort echter nog wat noordelijker voor. De meest westelijke broedplaatsen liggen in Spanje, de meest oostelijke in Korea en Japan. In Europa wordt de soort vooral in Spanje gevonden, hoofdzakelijk aan de delta van de Guadalquivir, in Frankrijk, aan de bovenloop van de Rhône en de Camargue, op het Italiaans Schiereiland en in grote delen van Oost-Europa. Elders is hij zeldzaam. In Duitsland broedt hij bijvoorbeeld lokaal en schaars in Beieren en aan de Oder. Nieuwe broedgevallen in o.a. West-Duitsland en het verschijnen van de soort in Nederland, Denemarken en Finland (!) schijnen op een uitbreiding van het broedgebied te wijzen. Slechts een deel van de buidelmezen is trekvogel (zo overwinteren groepen in NW-India en in China). Bovendien maken buidelmezen vaak onregelmatige zwerfbewegingen buiten het broedseizoen. In Nederland werd de soort waargenomen in 1965, 1967, 1968, 1969 en 1973, terwijl in 1962 een nest gevonden werd en in 1974 3 zeer jonge vogels geringd werden. Deze gevallen hoeven echter niet op broeden van de soort in Nederland te wijzen. Aan deze lijst kan nu een mislukte broedpoging in 1975 te Hoensbroek toegevoegd worden.

Buidelmezen komen voor in moerassen en dichte struikvormige vegetaties van plassen, rivieren, beken, etc. Een combinatie van water, ruig terrein en hogere weilanden met veel kreupelhout is geliefd. Planten die vaak in de begroeiing worden aangetroffen zijn onder andere sleedoorn, wegedoorn, rode kornoelje, braamstruiken, brandnetels, een weelderige grasbegroeiing (vooral *Calamagrostis* en *Festuca*), talrijke

Foto naar dia van W. Bult.

schermbloemen en riet. Bovendien horen populieren, berken, iepen en elzen aanwezig te zijn.

Indien de vogels geen standvogel zijn arriveren ze eind april in groepjes van 2 tot 6 exemplaren. Het ♂ kiest een nestplaats en bouwt aanvankelijk gedurende twee tot vier weken aan het nest. Vervolgens lokt het een ♀. Wanneer het ♂ geen ♀ vindt, verlaat het zijn eerste nest en bouwt elders een tweede nest. Indien ook nu geen ♀ reageert, bouwt hij soms zelfs een derde nest. Als wel een ♀ aanwezig is volgt de paring, waarna ze samen het nest afbouwen. Dit nest is wel een beschrijving waard: wanneer het

gereed is, heeft het een ovale vorm als een ei, (12 - 20 cm. hoog) met een of twee ingangen, dat vaak nog met een slurfachtigaanhangsel verrijkt is dat bij uitzondering zelfs wel 14 cm. lang kan zijn. Het nest wordt vrij opgehangen aan een dun takje van een wilg, populier, berk, eik of olm, op een hoogte van 3 tot 13 m, gewoonlijk boven het water. Het is dus vrijwel onbereikbaar voor roofdieren. Een uitzondering vormen de vogels van Transkaspie en Turkistan en die van de Neusiedlersee, die hun nesten respectievelijk vrijwel uitsluitend en overwegend in rietvelden bouwen. Laten we nog even terugkeren naar het nestbouwende ♂ ♀. Het ♂ zorgt voor de verdere versteviging van het nest. Daarbij gebruikt hij plantevezels, o.a. van gras en riet en haren van dieren. Het ♀ bekleedt het nest van binnen met zacht materiaal, o.a. vruchtpluis van wilgen en lisdoddes. Langzamerhand verslappen de banden tussen ♂ en ♀ weer. Het ♂ gaat een nieuwe nestplaats zoeken, terwijl het ♀ eieren moet leggen. (soms voordat het nest helemaal af is.) Het ♂ kan dan een bedreiging gaan vormen. In zijn bouwdrift schijnt hij zelfs wel het nest met eieren en al dicht te bouwen! Tenzij hij hierin natuurlijk door het ♀ gehinderd wordt. Zij zorgt in haar eentje voor de eieren en voor de jongen. Ze komt dan ook maar tot één broedsel in het jaar, terwijl het ♂ zijn rol vaak 2, misschien zelfs 3 maal per jaar vervult. Bovendien bouwt het ♂ vaak speel- en slaapnesten, die echter veel minder zorgvuldig gemaakt worden.

De broedpoging in kwestie vond plaats in een geïsoleerd moeras onder Hoensbroek. De plaats voldeed uitstekend aan de bovengenoemde biotoop-eisen. Het bestaat uit een plas met brede rietkraag, vochtige elzen- en wilgenbosjes en aansluitende verwilderde boomgaarden en weilanden. Doornstruiken, bramen, schermbloemen, etc. zijn hier in ruime mate aanwezig. De eerste datum waarop de vogels werden gezien was op 24-4-1975. Er bleken twee of drie exemplaren aanwezig te zijn. Op 26-4 ontdekte T. Joosten dat een ♂ ♀ bezig was met de bouw van een nest. Het nest was opgehangen aan een takje van een berk boven een sloot. Opvallend was hoe

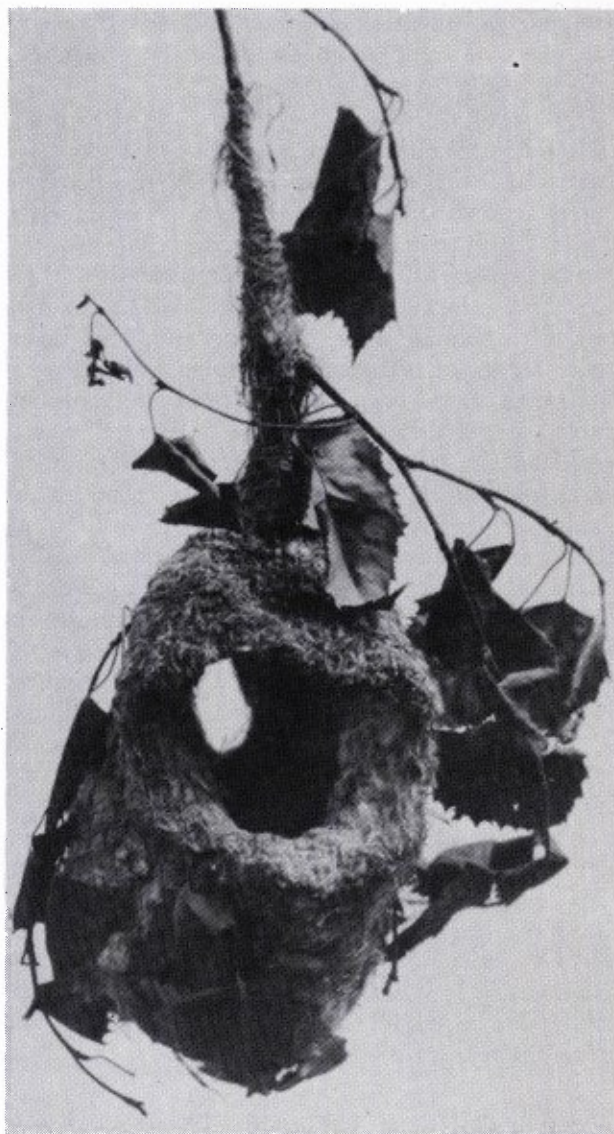

Foto: Jan van Eijk.

druk de vogels aanvankelijk bouwden; zij lieten zich niet storen door de waarnemers, terwijl ook het geraas van vrachtwagens en bulldozers in de directe omgeving geen invloed leek te hebben op de bouw-

drift. Vrijwel dagelijks werd door enkele waarnemers gecontroleerd of de vogels nog aanwezig waren (waarnemingen werden gedaan door T. Joosten, F. Hustings, W. Bult, J. Conen, W. de Veen, H. de Boer, R. Kwak, T. Blankevoort en E. van Campen). Eerst bleken de vogels zich in grote lijnen zo te gedragen, als in de literatuur beschreven is. Op 27-4 en 28-4 werd echter waargenomen dat het ♂ het ♀ verjoeg. Aangezien begin mei het nest al voor driekwart af was scheen een broedgeval toch tot de mogelijkheden te behoren. Vanaf 3-5 werd nog maar 1 ex. bij het nest waargenomen, dat vlijtig doorging met bouwen, zelfs toen tijdens een storm op 5-5 het nest horizontaal in de wind hing. Helaas bleek op 8-5 geen vogel meer aanwezig te zijn. Het is dus jammer genoeg bij een mislukte broedpoging gebleven. Wel was het de eerste keer dat in Nederland een nestbouwend ♂ ♀ werd waargenomen.

Het is verleidelijk om een verklaring te zoeken voor het mislukken van het geval. Mogelijk is dat de enorme verstoring t.g.v. werkzaamheden op ca. 150 m. van het nest en de storm van invloed zijn geweest, alhoewel de vogels zich er niet veel van aan leken te trekken. Mogelijk zijn de vogels ook ten prooi gevallen aan een roofdier of aan een vogelvanger. Wellicht moet de oorzaak ook gezocht worden bij het vreemd gedrag van het ♂ ♀ op 27 en 28 april. Een zekere verklaring zal echter wel nooit gevonden worden.

Bijlage

De waarnemingen

- 24-4: eerste waarneming van een ♂ door T. Joosten. Het ♂ riep voortdurend en zong lang achter elkaar. Zijn interesse voor het pluis van wilgen, wilgenroosjes etc. was opvallend. De vogel kon tot op enkele meters genaderd worden en trok zich niets aan van het kabaal van vrachtwagens en bulldozers!
- 25-4: 's morgens zagen F. Hustings en T. Joosten 2 à 3 ex., terwijl ze 's middags met W. Bult de vogels alleen hoorden.

- 26-4: 's morgens zagen F. Hustings en T. Joosten 2 à 3 ex., later ontdekte T. Joosten het nest waaraan door een ♂ ♀ druk gebouwd werd.
's Avonds zagen T. Joosten, F. Hustings, W. Bult, J. Conen, T. Blankevoort en E. van Campen even het nest. Bovendien maakte W. Bult enige dia's. Het ♂ ♀ vloog af en aan met nestmateriaal. Terwijl het ♂ buiten het nest bouwde, werkte het ♀ aan de binnenkant van het nest. Ook de zanger werd nog even gehoord.
- 27-4: W. Bult maakte nog enige dia's. Het viel hem op dat het ♂ het ♀ verjoeg.
- 28-4: 's morgens constateerde J. Conen en W. de Veen weer dat het ♂ het ♀ verjoeg. 's Avonds zag T. Joosten 2 vogels in de omgeving van het nest.
- 30-4: T. Joosten nam 1 ex. bij het nest waar, terwijl H. de Boer bovendien 1 ex. zag, dat een half uur lang luidruchtig roepend boven een moerasje ten zuiden van de nestplaats vloog. Dit exemplaar zong ook.
- 2-5: F. Hustings en R. Kwak namen nog steeds nestbouw waar (2 ex.).
- 3-5: W. Bult zag 's morgens 1 ex. bij het nest.
- 5-5: T. Joosten, F. Hustings en R. Kwak namen waar dat 1 ex. aan het nest bouwde, terwijl het andere exemplaar in de verte riep. 's Middags stormde het. W. Bult zag dat het nest soms horizontaal in de wind hing, maar dat 1 ex. toch doorging met de nestbouw.
- 6-5: W. Bult nam slechts 1 ex. waar. De vogel bouwde stevig aan het nest en riep druk.
- 8-5: W. Bult nam geen ex. meer waar en later begin augustus: om verdere beschadiging te voorkomen werd het nest verzameld.

Literatuur:

- Niethammer, Handbuch der deutschen Vogelkunde I.
- Voous, Atlas van de Europese vogels (1960): 233, 235 en 251.
- Pr. Kurt Floerichs Vogelbuch.
- Limosa 38: 6, 12, 41: 27-30 (met zeer uitgebreide literatuurlijsten).